

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Son Sınıf Öğrencilerinde Umutsuzluk Düzeyi ve İlişkili Etmenler

Hopelessness Level and Related Factors in Last Grade Students of Vocational School of Health Services

Ayla Açıköz¹

¹Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İzmir, Türkiye.

Özet

Amaç: Bu çalışmada sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda okuyan son sınıf öğrencilerinde umutsuzluk düzeyinin belirlenmesi ve umutsuzluk düzeyinin sosyodemografik ve bireysel özellikler, benlik saygısı ve okudukları programa yönelik düşünceleri ile ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Materyal-Metot: Kesitsel tipteki bu araştırmanın evreni Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören ikinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada örneklem seçimi yapılmaksızın evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Veriler literatürden yararlanılarak oluşturulan bir anket, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'yle toplanmıştır. Veriler bağımsız gruplarda t testi ve varyans analizi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan kız öğrencilerin umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,01$). Çocukluğunda köyde yaşayanlarda, yaşam kalitesini kötü olarak algılayanlarda, genel olarak sağlığından hoşnut olmayanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$). Ailesinin ekonomik durumunu iyi olarak algılayanların umutsuzluk düzeyi daha düşüktür ($p<0,05$). Ailenin ve diğer yakınlarının öğrencinin okuduğu programa yönelik olumsuz yönde tepkileri umutsuzluk düzeyini artırmaktadır ($p<0,05$). Kendini bu mesleğe uygun bulmayanlarda, bu okulda aradığını bulamayanlarda, idealindeki mesleğin bu meslek olmadığını düşünenlerde, mesleği yaparken şiddete uğrama ve ağır koşullarda çalışma kaygısı olanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$). Genel olarak okulun ortamı ve okuduğu programın eğitim kalitesinden memnun olmayanlarda, barınma ve beslenme sorunu olanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$). Benlik saygısının yüksek olması umutsuzluğu azaltmaktadır ($p<0,001$).

Sonuç: Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, benlik saygısı, okula ve okudukları programa yönelik düşünceleri ve sorunları, çevreden olumsuz etkilenmeleri ve mesleğe yönelik kaygılarının olması geleceğe yönelik olumsuz beklentilere neden olmaktadır. Umutsuzluk yaratan eğitsel ve sosyal sorunların çözülmesi için çaba harcanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Umutsuzluk, Benlik saygısı, Üniversite Öğrencisi.

Abstract

Objective: In this study, it was aimed to determine hopelessness and investigate the relationship between hopelessness and sociodemographic characteristics, individual characteristics, self-esteem and thoughts about the program in senior students studying at vocational school of health services.

Material-Method: The universe of this cross-sectional study consisted of senior students studying at Dokuz Eylül University Vocational School of Health Services. It was aimed to reach the whole universe without making a sample selection. Data were collected using a questionnaire based on the literature, the Beck Hopelessness Scale and the Rosenberg Self-Esteem Scale.

Results: Female students were significantly more hopeless ($p<0.01$). Students who lived in the village in their childhood, who perceived their quality of life as poor, who were dissatisfied with their health were significantly more hopeless ($p<0.05$). Students who perceive their family's economic condition as good were less hopeless ($p<0.05$). Negative reactions to the student's program by the environment increased hopelessness ($p<0.05$). Hopelessness was higher in students who thought that they were not suited for the school and/or profession, those who were worried about being exposed to violence at work and working under bad conditions ($p<0.05$). Hopelessness was higher in students who were not satisfied with the school environment and quality of education and who had problems with housing and nutrition ($p<0.05$). High self-esteem reduced hopelessness ($p<0.001$).

Conclusions: Sociodemographic characteristics, school-related problems, negative impact of the environment, occupational anxieties led to negative expectations for the student's future. Educational and social problems that cause hopelessness should be sorted out.

Keywords: Hopelessness, Self-esteem, University Student.

Giriş

Umut, bireye gelecekte karşılaşılabileceği olumsuzluklarla baş edebileceği duygusunu vererek ruh sağlığını olumlu etkiler (1-3). Umudun tam karşıtı olan umutsuzluk ise, bireyin hem ruh sağlığını olumsuz etkileyen, hem de depresyon gibi ruhsal sorunlara neden olabilen bir duygudur (4-7). Geleceğe yönelik olumsuz bakış, umutsuzluk kavramının temelini oluşturmaktadır (1, 6, 7).

Günümüzde sosyal, kültürel ve ekonomik koşulların hızlı değişimi, bireylerin psikososyal gelişiminde çalkantılı bir dönem olan gençlik yıllarının daha da zorlu yaşanmasına neden olmaktadır (1, 2, 4, 5, 8). Öğrencilerin üniversiteye gelmesi, mesleğini isteyerek seçmesi ve iş bulma olasılığının yüksek olduğunu düşünmesi, beklentiler ve umutlar üzerinde etkili olmaktadır. Umutsuzluk, hedeflere ulaşmayı engeller, isteksizlik, karamsarlık, mutsuzluk, dikkat dağınıklığı, öğrenilmiş çaresizlik, stres yönetiminde başarısızlık, tükenmişlik, depresyon, hatta intihara neden olabilir (4, 6-9). Üniversiteler, öğrencilerin gelecek yaşamını şekillendiren, çalışacakları mesleğin alt yapısının atıldığı kurumlardır. Yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlar, üniversiteye giriş, eğitim ve işsizlik sorunları gençlerin ruhsal gelişimlerini ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (1, 5, 8). Yapılan çalışmalarda üniversite döneminde gençlerin sıkça yaşadıkları sorunlardan birisinin de umutsuzluk olduğu belirtilmektedir (3-7, 10-12). Eğitim ve öğretimde karşılaşılan güçlükler, yoksunluk ve ekonomik gereksinimler gibi etkenler gençlerin umutsuzluk düzeyini daha da artırmaktadır (3, 8, 13).

Bireyin umutsuzluğunu etkileyebilen diğer bir etken benlik saygısıdır. Benlik saygısı, bireyin kendine atfettiği olumlu ya da olumsuz değerdir (14). Yakın çevrenin tutumu, hoşnut bırakan ya da düş kırıklığına uğratan yaşantılar sonucunda kendine değer verme duygusu gelişmektedir (6, 15). Benlik saygısı, kişinin kendine saygı duyması kadar kendine güven duyması, kendini benimseyip değer vermesi, kendini beğenmesi, onaylaması, kendisinden hoşnut olması, kendini olumlu ve sevmeye değer bulması gibi pek çok kavramla ifade edilmektedir (14, 15). Benlik saygısı yüksek olan bireyler kendilerini değerli olarak algıladıklarını, benlik saygısı düşük olan bireyler ise, kendilerini küçük gördükleri ve kendilerinden memnun olmadıklarını belirtmektedir (16,17). Benlik saygısını tanımlayan bu özelliklerin tümü, bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde önem kazanmaktadır (15,16). Farklı alanlarda okuyan öğrencilerde yapılan çalışmalarda düşük benlik saygısıyla umutsuzluk arasında ilişki olduğu saptanmıştır (3, 11, 14, 16, 17).

Yaptığı iş ile kendini topluma kanıtlamak isteyen gençlerin gerek okudukları program, gerekse yapacakları mesleklerin toplum tarafından olumlu şekilde tepki alması öğrencileri motive etmektedir (18). Ülkemizde sosyal ve ekonomik boyutta yaşanan sıkıntılar, eğitim alanındaki eksiklikler ve genel olarak her alanda yaşanan istihdam sorunları gençleri etkilemektedir. Bu sorunlar özellikle son sınıf öğrencilerinde geleceğe yönelik umutsuzluk duygusunu artırmaktadır (9,19). Geleceğin sağlık teknikerlerinin umutsuzluğunu etkileyen etmenlerin mezuniyet öncesi dönemde saptanarak,

multidisipliner bir yaklaşımla sorunlara yönelik çözümler aranması bakımından bu çalışma yol gösterici olabilir.

Bu çalışmada sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda okuyan son sınıf öğrencilerinde umutsuzluk düzeyinin belirlenmesi ve umutsuzluk düzeyinin sosyodemografik özellikler, benlik saygısı ve okudukları programa yönelik düşünceleri ile ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Materyal-Metot

Kesitsel tipteki bu araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda (SHMYO) yapılmıştır. Araştırmanın evreni, DEÜ SHMYO'nun sekiz farklı programında (Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri, Tıbbi Laboratuvar Teknikleri, Radyoterapi, İlk ve Acil Yardım, Anestezi, Odyometri, Nükleer Tıp Teknikleri) öğrenim gören ikinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır (N=284). Bu çalışmada örneklem seçimi yapılmaksızın evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmaya başlamadan önce okul yönetiminden ve DEÜ Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Araştırmanın verileri Aralık 2017-Ocak 2018 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler literatürden (3, 7-10, 13, 18, 19) yararlanılarak oluşturulmuş olan bir anket, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile toplanmıştır.

Öğrencilerin sosyodemografik ve ailesel özellikleri, sağlık durumu ve yaşam kalitesi, bölümü tercih etme ile ilişkili değişkenler, bölümüyle ilgili geleceğe yönelik görüşleri, kaygı durumu ve okul yaşamındaki sorunları belirlemeye yönelik 22 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Anketler dağıtılmadan önce öğrencilere çalışmanın amacı açıklanmış, araştırmaya katılıp, katılmama konusunda özgür oldukları, araştırma kapsamında verilerin gizli tutulacağı konusunda bilgi verilmiş ve gönüllü onamları alındıktan sonra öğrenciler tarafından anketler doldurulmuştur. Araştırmaya 271 öğrenci katılmıştır. Ancak 5 öğrenci anketi tam olarak doldurmadığından araştırmadan dışlanmıştır. Toplam 266 öğrenci anketi tam olarak doldurmuştur. Araştırmaya katılma oranı %93,6'dır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği: Ölçek bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmek amacıyla Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (20). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Seber ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0,86 olarak bulunmuştur. (2). Ölçek, 20 maddeden oluşan, 0-1 arasında puanlanan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Maddeler doğru-yanlış olarak yanıtlanmaktadır. Yanıt anahtarlarıyla uyum sağlayan her bir yanıt "1", uyum sağlamayan her bir yanıt ise "0" puan almaktadır. 1-3-5-6-8-10-13-15-19. maddelere "yanlış" yanıt verenler için, 2-4-7-9-11-12-14-16-17-18-20. maddelere "doğru" yanıt verenler için "1" puan verilmektedir. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe bireyin umutsuzluk düzeyi yüksek olarak kabul edilir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği: Ölçek Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Rosenberg, benlik saygısının ölçümünde, kişinin kendi kendisini değerlendirmesinde bütüncül bir tutum üzerinde durmuştur. Ölçek 12 alt alandan

oluşmakta olup, ilk 10 madde benlik saygısını ölçmektedir (15). Bu çalışmada öğrencilerin benlik saygısını ölçmek için benlik saygısı alt testi olan bu 10 madde kullanılmıştır. Ölçekte beş pozitif, beş negatif ifade içeren maddeler bulunmakta olup, verilen yanıtlar dörtlü likert skalası (1=çok doğru-4=çok yanlış) ile değerlendirilmektedir. Benlik saygısı alt testinde 0-1 puan alanların “yüksek”, 2-4 puan alanların “orta”, 5-6 puan alanların ise “düşük” benlik saygısına sahip oldukları kabul edilir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Çuhadaroğlu tarafından yapılmıştır (17).

Araştırmanın bağımlı değişkeni öğrencilerin umutsuzluk düzeyidir. Bağımsız değişkenler ise öğrencilerinin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, ailenin eğitimi ve ekonomik durumu, çocukluğunda en uzun süre yaşadığı yerleşim yeri, öğrencinin gelir algısı ve yaşadığı yer, yaşam kalitesi ve genel sağlık algısı, benlik saygısı düzeyi, okuduğu bölümü tercih nedenleri, mesleğe yönelik kaygı varlığı, kaygı nedenleri, çevrenin okuduğu bölüme yönelik tepkileri ve okulla ilgili sorun yaşanmasıdır.

Veriler SPSS for Windows 20.0 istatistik paket programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Ölçümle elde edilen verilerin ortalamaları ve standart sapmalarıyla, gruplanmış verilerin sayı ve yüzde dağılımlarıyla sunulmuştur. Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile yapılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. İstatistiksel çözümlemede bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi belirlemede bağımsız gruplarda t testi ve varyans analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Post-hoc analizlerde Tukey testi kullanılmıştır. İstatistik anlamlılık düzeyi $p<0,05$ kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $19,6\pm 1,53$ 'tür. Öğrencilerin %32,3'ü çocukluğunda ilçede, %21,4'ü ise köyde yaşadığını, %10,5'i ailesinin ekonomik durumunu ‘kötü’ olarak, %1,9'u ise ‘çok kötü’ olarak algıladığını, %47,4'ü gelirinin giderini karşılamadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %12,4'ü yaşam kalitesinin ‘biraz kötü’ olduğunu, %4,5'i ‘çok kötü’ olduğunu, %16,5'i genel sağlık durumundan ‘çok az hoşnut’, %5,6'sı ise ‘hiç hoşnut değil’ olarak belirtmiştir (Tablolarda gösterilmemiştir).

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin umutsuzluk düzeyi erkek öğrencilerden daha yüksektir ($p<0,01$). Çocukluğunda köyde yaşayanlarda, genel olarak sağlığından hoşnut olmayanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$). Yaşam kalitesini ‘çok kötü-biraz kötü’ olarak algılayanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,001$). Ailesinin ekonomik durumunu iyi olarak algılayanlarda umutsuzluk düzeyi daha düşüktür ($p<0,05$). Benlik saygısının yüksek olması ise öğrencilerin umutsuzluğunu azaltmaktadır ($p<0,001$) (Tablo 1).

Öğrencilerin okulu tercih nedenleri incelendiğinde ‘Bu mesleği yapabileceğinizi düşündüğünüz için mi tercih ettiniz?’ sorusunu ‘Hayır’ olarak yanıtlayanlarda, kendini bu mesleğe uygun bulmayanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$). Okulda aradığını bulamayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyi daha yüksek bulunmuştur ($p<0,001$) (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin okuduğu programı tercih nedenleri ve programa yönelik görüşleri ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişki

Faktörler (n=266)	Yanıtlar	Ortalama±SD	p*
Bu mesleği yapabileceğinizi düşündüğünüz için mi tercih ettiniz?	Evet	5,99±5,01	0,022
	Hayır	7,50±5,35	
Bu bölümü isteyerek mi seçtiniz?	Evet	6,64±5,13	0,209
	Hayır	7,52±5,47	
Kaydınızı yaptırmadan önce bölümle ilgili ön araştırma yaptınız mı?	Evet	7,07±5,34	0,346
	Hayır	6,31±4,85	
Başka bir bölümü de tercih ettiniz mi?	Evet	7,08±5,32	0,452
	Hayır	6,56±5,13	
Programın adı tercihinizde etkili oldu mu?	Evet	6,46±4,90	0,108
	Hayır	7,50±5,60	
Üniversitenin adı tercihinizde etkili oldu mu?	Evet	6,94±5,24	0,891
	Hayır	6,82±5,32	
İleride bu mesleği yapmayı düşünüyor musunuz?	Evet	6,61±4,92	0,094
	Hayır	7,88±6,10	
Kendinizi bu mesleğe uygun buluyor musunuz?	Evet	6,57±5,09	0,024
	Hayır	8,42±5,67	
Mesleğinizle ilgili görev tanımınızı biliyor musunuz?	Evet	6,84±5,19	0,244
	Hayır	8,73±6,40	
Bu okulda aradığınızı buldunuz mu?	Evet	5,64±4,94	0,009
	Hayır	7,47±5,29	

* Bağımsız gruplarda t testi

Ailenin ve diğer yakınlarının öğrencinin okuduğu programa yönelik olumsuz yöndeki tepkileri öğrencinin umutsuzluk düzeyini artırmaktadır ($p<0,05$). Çevrenin görüşlerinden etkilenmeyip okuduğu bölümü sevmediğini belirtenlerin umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Okunulan programa yönelik aile ve yakınların tepkilerine karşı öğrencilerin algısı ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişki

Öğrencilerin algısı	Yanıtlar	Ortalama±SD	p*
Tepkiler tamamıyla olumsuz, bu durum beni bölümden soğutuyor.	Evet	9,19±5,58	0,036
	Hayır	6,70±5,17	
Tepkiler kısmen olumsuz, bu durum beni bölümden soğutuyor.	Evet	8,98±5,14	0,001
	Hayır	6,37±5,15	
Başkasının düşüncesi benim için önemli değil, zaten bölümü sevmiyorum.	Evet	8,62±6,30	0,027
	Hayır	6,50±4,89	

* Bağımsız gruplarda t testi

Tablo 1. Öğrencilerin bazı sosyodemografik ve bireysel özelliklerinin umutsuzluk düzeyine etkisi

Özellikler (n=266)		n (%)	Ortalama±SD	p
Yaş	≤19 yaş	183 (68,8)	6,57±5,07	0,108*
	≥20 yaş	83 (31,2)	7,69±5,56	
Cinsiyet	Erkek	94 (35,3)	5,74±4,96	0,007*
	Kadın	172 (64,7)	7,56±5,30	
Kaldığı yer	Aile ile birlikte	118 (44,4)	6,19±4,75	0,109#
	Evde	53 (19,9)	7,87±5,83	
	Yurtta	95 (35,7)	7,28±5,43	
Babanın öğrenimi	Okur yazar-Okuryazar değil	14 (5,3)	6,57±3,34	0,361#
	İlk-Orta	145 (54,5)	7,34±5,25	
	Lise	74 (27,8)	6,76±5,70	
	Üniversite	33 (12,4)	5,58±4,75	
Annenin öğrenimi	Okuryazar-Okuryazar değil	36 (13,5)	7,39±4,88	0,443#
	İlkokul- Ortaokul	151 (56,8)	6,97±5,16	
	Lise	61 (22,9)	6,13±5,69	
	Üniversite	18 (6,8)	8,17±5,09	
Çocuklukta yaşanan yer	İl	123 (46,2)	6,21±4,93	0,039#
	İlçe	86 (32,3)	6,98±5,52	
	Köy##	57 (21,4)	8,35±5,28	
Ailesinin ekonomik durumu algısı	Çok iyi-iyi**	53 (19,9)	5,23±5,43	0,030#
	Orta	180 (67,7)	7,39±5,18	
	Kötü- çok kötü	33 (12,4)	7,03±4,92	
Öğrencinin gelir algısı	Gelirim giderimi karşılamıyor	126 (47,4)	7,49±5,26	0,051#
	Gelirim giderimi karşılıyor	131 (49,2)	6,19±5,07	
	Gelirim giderimden çok	9 (3,4)	9,44±6,40	
Yaşam kalitesi algısı	Çok kötü- biraz kötü†	46 (17,3)	9,87±5,54	0,001#
	Ne iyi, ne kötü	174 (65,4)	6,80±5,14	
	Oldukça iyi- çok iyi††	46 (17,3)	4,41±3,79	
Genel sağlık algısı	Hiç hoşnut değilim- çok az hoşnutum	59 (22,2)	8,49±5,84	0,001#
	Ne hoşnut, ne de değilim	83 (31,2)	8,19±5,83	
	Oldukça hoşnutum-çok hoşnutum‡	124 (46,6)	5,31±3,97	
Benlik saygısı	Yüksek	131 (49,2)	4,47±3,49	0,001*
	Orta	135 (50,8)	9,30±5,57	

Varyans analizi (post-hoc Tukey testi),

* Bağımsız gruplarda t testi,

**Ekonomik durumu orta olanlardan düşüktür (p<0,05),

† Ne iyi, ne kötü olanlar ile oldukça iyi- çok iyi olanlardan yüksek (p<0,001),

†† Ne iyi, ne kötü olanlar ile çok kötü-biraz kötü olanlardan düşük p<0,001),

‡ Hiç hoşnut değilim- çok az hoşnutum diyenler ile ne hoşnut, ne de değilim diyenlerden daha düşük (p<0,001),

##Çocukluğu ilde geçenlere göre daha yüksek (p<0,05).

Tablo 4. Öğrencilerin mezuniyet sonrası yapacağı mesleğe yönelik kaygısı ve kaygı nedenleri ile umutsuzluk düzeyi ilişkisi (n=266)

Kaygı ve nedenleri		Ortalama±SD	p*
Mesleğe yönelik kaygılarınız var mı?	Evet	6,85±5,23	0,489
	Hayır	7,70±5,58	
Hastalarla ilgilenmek zor bir iş	Evet	6,60±5,26	0,649
	Hayır	6,99±5,28	
Hastalarla temas (iletişim) beni korkutuyor	Evet	7,05±5,03	0,905
	Hayır	6,91±5,27	
İdealimdeki meslek bu olmadığından iyi yapamayacağımı düşünüyorum	Evet	8,52±5,48	0,022
	Hayır	6,58±5,15	
Mesleğimi yaparken şiddete uğrama kaygısı	Evet	7,15±5,28	0,017
	Hayır	4,43±4,17	
Ağır koşullar altında çalışmak zorunda kalma kaygısı	Evet	8,88±5,51	0,004
	Hayır	6,49±5,10	
İş bulamama kaygısı	Evet	7,07±5,35	0,363
	Hayır	6,36±4,94	

* Bağımsız gruplarda t testi

Öğrencilerin mezuniyet sonrası yapacağı mesleğe yönelik kaygısı ve kaygı nedenleri incelendiğinde idealindeki mesleğin bu meslek olmadığını düşünenlerde, mesleği yaparken şiddete uğrama ve ağır koşullarda çalışmak zorunda kalma kaygısı olanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$) (Tablo 4). Öğrencilerin okuduğu program türü ile umutsuzluk düzeyi arasında ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$) (Tablolarda gösterilmemiştir). Genel olarak okulla ve okuduğu programla ilgili sorunu olanlarda, okuduğu programın eğitim kalitesinin yetersiz olduğunu düşünenlerde, okulda sosyal yaşam, barınma ve beslenme sorunu olanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir ($p<0,05$) (Tablo 5).

Tartışma

Umutsuzluk, geleceğe yönelik olumsuz bakış açısını, azalmış beklentiyi ve isteksizliği ifade etmektedir. Birçok çalışmada depresyon, intihar ve umutsuzluk arasında ilişki olduğu belirtilmiştir (1,4-7, 12, 21). Geleceğin sağlık teknikerlerinin umutsuzluğunu etkileyen etmenlerin belirlenmesi ve saptanan sorunların çözülmesi, sağlık hizmet kalitesini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyebilir. Bu çalışmada geleceğin sağlık teknikerlerinin umutsuzluk düzeyi ve ilişkili etmenler incelenmiştir.

Araştırmamıza katılan kız öğrencilerin umutsuzluk düzeyi erkek öğrencilerden daha yüksektir. Yapılan çalışmaların bazılarında öğrencilerin cinsiyetiyle umutsuzluk düzeyi arasında ilişki bulunmamış (4, 6, 7, 18, 19, 21, 22), bazılarında ise erkek öğrencilerde umutsuzluk düzeyi daha yüksek bulunmuştur (3, 7, 8, 13, 23). Malezyalı üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada ise kız öğrencilerde

Tablo 5. Öğrencilerin okul ya da okuduğu programla ilgili sorunları ile umutsuzluk düzeyi ilişkisi (n=266)

Sorunlar		Ortalama±SD	p*
Okul ile ilgili herhangi bir sorun var mı?	Evet	7,52±5,39	0,018
	Hayır	5,96±4,88	
Programınız ile ilgili herhangi bir sorun var mı?	Evet	8,10±5,37	0,001
	Hayır	5,96±4,96	
Programın genel eğitim sisteminde kalite yetersizliği olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	7,72±5,16	0,024
	Hayır	6,27±5,24	
Okulunuzda sosyal yaşam / tesis eksikliği var mı?	Evet	7,33±5,42	0,027
	Hayır	5,84±4,62	
Barınma sorununuz var mı?	Evet	9,93±4,63	0,001
	Hayır	6,55±5,21	
Beslenme sorununuz var mı?	Evet	8,42±4,98	0,020
	Hayır	6,54±5,52	

* Bağımsız gruplarda t testi

umutsuzluğun daha yüksek olduğu saptanmış, kız öğrencilerde umutsuzlukla intihar girişiminin ilişkili olduğu, konunun derinlemesine incelenmesi gerektiği belirtilmiştir (10).

Yaşanan çevre ve sosyoekonomik faktörler bireyin ruh sağlığında, geleceğe güvenle bakmasında ve akademik başarısında etkilidir (5, 11, 12). Bireylerin kötüleşen ekonomik düzeyi umutsuzluğu artırmaktadır (21). Çocukluğunda köyde yaşayan öğrencilerde, ailesinin gelir durumunu kötü olarak algılayan öğrencilerde umutsuzluk daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Literatürde ailesinin sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeyinin öğrencinin umutsuzluk düzeyine etkisinin olmadığını ortaya koyan çalışmalar vardır (18, 19, 22, 23). Gaziosmanpaşa Üniversitesinin farklı fakültelerinde yapılan bir çalışmada öğrencinin kaldığı yer ve babanın eğitim düzeyi ile öğrencinin umutsuzluk düzeyi arasında ilişki bulunmamıştır. Ancak annesinin eğitimi düşük olanlarda, eğitim masraflarını karşılamakta zorlananlarda umutsuzluğun daha yüksek olduğu belirlenmiştir (8). Lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada bizim bulgumuzla uyumlu olarak çocukluğunda köyde yaşayanlarda, ailenin eğitim ve ekonomik düzeyi düşük olanlarda umutsuzluğun daha fazla olduğu saptanmıştır (3). Yoksulluğun eğitim düzeyi ile yakın ilişkili olduğu, yoksul çevrede yaşayan çocukların çoğunluğunda ruh sağlığıyla ilgili sorunların bulunduğu, ekonomik sorunu olan ailelerin çocuklarında depresyon, anksiyete, umutsuzluk ve antisosyal davranış gibi sorunların bulunduğu bilinmektedir (21). Meslek yüksekokulu öğrencilerinde yapılan bir çalışmada tam burslu okuyan öğrencilerin umutsuzluk düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür (13).

Umutsuzluk ile fiziksel ve mental sağlık arasında negatif yönde bir korelasyon olduğu belirtilmektedir (1, 6, 22). Üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmalarda ruhsal hastalığı olanlarda, fiziksel sağlığının kötü olduğunu belirtenlerde, yaşam kalitesini kötü olarak algılayanlarda ve genel sağlık durumundan hoşnut olmayanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksek bulunmuştur (3, 8, 21, 23). Araştırmamızda da literatürle uyumlu olarak yaşam kalitesini kötü olarak algılayan ve genel olarak sağlığından hoşnut olmayan öğrencilerin daha umutsuz oldukları belirlenmiştir.

Yaşamın farklı aşamalarında ortaya çıkan sarsıcı olaylar, düş kırıklıkları ve örselenmeler bireyin yaşantısında çatışma yaratabilir. Bu çatışmada benlik güçsüz kalarak özsaygı düşer ve birey umutsuzlukla karşı karşıya kalabilir (7, 12). Araştırmamızda benlik saygısı düşük olan öğrenci saptanmamıştır. Bu bulgu iyimser olmakla birlikte öğrencilerin yarısının benlik saygısının orta düzeyde olduğu görülmüştür. Benlik saygısının yüksek olması öğrencilerin umutsuzluğunu azaltmaktadır. Satıcı ve ark. (24) tarafından üniversite öğrencilerinde psikolojik hassasiyet ve umutsuzluk ile öznel mutluluk arasında negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %10'undan fazlasının intiharı düşündüğü, umutsuzluk, depresyon ve anksiyetenin intihar düşüncesinde güçlü göstergeler olduğu saptanmıştır (21). Hiçdurmaz ve ark. (25) umutsuzluğun üniversite öğrencilerinin ruh sağlığı belirtileri üzerine öngörücü etkileri olduğunu belirtmiştir. Lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada benlik saygısının düşük olmasıyla öğrencilerde umutsuzluk düzeyinin artması arasında ilişki bulunmuştur (3). Üniversitelerin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerde yapılan çalışmalarda düşük benlik saygısıyla umutsuzluk arasında ters yönde ilişki olduğu belirtilmektedir (11, 14, 25). Hemşirelik alanında öğrenim gören öğrencilerde stresle başa çıkmada benlik saygısı yüksekliğinin önemli bir gösterge olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinde benlik saygısının yüksek olması aynı zamanda hasta tedavisinde başarılı ilişkilerin gelişimi için de çok önemli olduğu belirtilmektedir (16). Benlik saygısıyla umutsuzluk arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Adnan Menderes Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada gelecekte umutsuz olan öğrencilerin benlik saygısının daha düşük olduğu bulunmuştur (14).

Araştırmamızda gelecekte bu mesleği yapabileceğini düşünmeyen, kendini bu mesleğe uygun bulmayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinde yapılan bir çalışmada mezuniyet sonrası mezun olduğu alanda çalışma hedefi olanlarda motivasyon kaybının ve umutsuzluğun daha az olduğu görülmüştür (13). Bir başka çalışmada üniversitede okuduğu bölüme isteyerek gelenlerin ruh sağlığı belirtilerinin daha olumlu olduğu saptanmıştır (25). Yalçın ve ark. (9) ebellek ve hemşirelik öğrencilerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun gelecekte umutlu olduğunu belirlemişlerdir. Öğrencilerin meslek tercihlerinde ve umutlu olmalarında seçilen mesleğin iş bulma kolaylığının olması ve ekonomik güvencenin olmasının etkisi olduğu belirtilmektedir (9). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinde yapılan bir çalışmada

okuduğu bölümü tercih etme nedenleriyle umutsuzluk düzeyi arasında ilişki bulunmamıştır (19). Yaşlı bakım teknikerliği öğrencilerinde yapılan çalışmada bölümü istemeyerek seçenlerin umutsuzluk düzeyi daha yüksek, bölümü tercih etme nedeni olarak, aldığı puana göre bölümü seçmek zorunda kalanların umutsuzluk düzeyi bu mesleği yapabileceğini düşündüğünü belirtenlerden daha yüksek bulunmuştur (18).

Öğrencilerin gelecekte yapacağı mesleğe karar vererek üniversiteye girmeleri hem öğrenimi sırasındaki akademik başarıyı hem de mesleğe yönelik pozitif algı ve isteği etkileyebilir. Bizim çalışmamızda idealindeki mesleğin bu meslek olmadığını düşünenlerde, mesleği yaparken şiddete uğrama ve ağır koşullarda çalışmak zorunda kalma kaygısı olanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Bizim bulgularımız Öztürk ve arkadaşlarının (18) çalışmasının sonuçlarını desteklemektedir. Aydın ve ark. (22) sağlık yüksekokulu öğrencilerinde var olan iş bulma endişesinin umutsuzluğu artıran temel faktör olduğunu göstermiştir. Öğrencilerde oluşan gelecekte mesleğini yaparken şiddete uğrama kaygısı ülkemizde son yıllarda artan sağlıkta şiddet olaylarından etkilenmiş olabilir. Sağlıkta şiddetin önlenmesi konusunda ilgili yasanın bir an önce çıkarılması ve etkin bir şekilde uygulanması öğrencilerdeki kaygıyı ve umutsuzluğu azaltabilir.

Gelecekte profesyonel olarak yapacakları mesleğe yönelik yakın çevrenin görüşü gençlerin ruh sağlığını ve akademik başarısını etkilemektedir (11, 12). Yakın çevreden sağlanan sosyal destek yüksekliği öğrencilerde umutsuzluğu ve depresyon sıklığını azaltmaktadır (12). Hiçdurmaz ve ark. (25) ailenin çocuklarının görüşüne saygı duymasının öğrencinin ruh sağlığı üzerine pozitif etkileri olduğunu belirlemiştir. Çalışmamızda okulda aradığını bulamayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Ailenin ve diğer yakınlarının öğrencinin okuduğu programa yönelik olumsuz yöndeki tepkileri öğrencinin umutsuzluk düzeyini artırmaktadır. Öztürk ve ark. (18) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları bizim çalışmamızla uyumludur. Çevrenin görüşlerinden etkilenmeyip, okuduğu bölümü sevmediğini belirten öğrencilerin umutsuzluk düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin okuduğu bölümü isteyerek seçmesi kendine güveni, başarı ve motivasyonlarını artırmaktadır (9). Öğrencilerin başarılı ve mutlu olabilmeleri için ruh sağlığının yerinde olması önemlidir (9). Mesleği ile kendini topluma kanıtlamak isteyen gençlerin okudukları program ve ileride yapacakları mesleklerin toplum tarafından olumlu karşılanması sağlık teknikerlerini daha başarılı olabilmek için motive edebilir. Motivasyon artışı bireyin ruh sağlığını ve umudunu etkileyebilir. Ülkemizin sağlık teknikerlerine yönelik düzenlenecek yeni istihdam politikaları ve mesleğin saygınlığının artırılması bu alanda okuyan öğrencilerin ruh sağlığını doğrudan etkileyebilir.

Üniversite yılları öğrencilerin özgürce yaşayabilecekleri bir ortam arama, bağımsız bir kimlik oluşturma çabası içinde oldukları dönemdir. Beklentilerin ve temel ihtiyaçların karşılanmaması öğrencinin üniversite yaşantısını zorlaştırmaktadır. Öğrencilerin problem çözme becerileriyle umutsuzluk arasında çift yönlü bir ilişki olduğu

belirtilmektedir (10). Araştırmamıza katılan öğrencilerden genel olarak okulla ve okuduğu programla ilgili sorunu olanlarda, okulda sosyal yaşam, barınma ve beslenme sorunu olanlarda umutsuzluk düzeyi daha yüksektir. Üniversitenin farklı fakültelerinde yapılan bir çalışmada öğrencilerde yukarıda sıralanan sorunların yaşandığı ancak bu sorunların öğrencinin umutsuzluk düzeyine etkisinin olmadığı saptanmıştır (8). Üniversite öğrenimi boyunca okullarından ve okul ortamından memnun olan ebelik ve hemşirelik öğrencileri sunulan olanakların kendilerine olan güvenlerini artırdığını ve geleceğe daha ümitli baktıklarını belirtmişlerdir (9). Çalışmamızın yapıldığı okulun çoğunlukla sağlık hizmeti veren kurumların bulunduğu sağlık kampüsünde olması nedeniyle öğrencilerin beklentilerine yönelik sosyal olanaklar daha sınırlı kalmaktadır. Kampüs içinde öğrenciye düşük maliyetle öğle yemeği olanağı bulunmakla birlikte sabah ve akşam yemeği olanağı bulunmamaktadır. Özellikle kız öğrencilerin kaldığı yurtların okula oldukça uzak yerde olması öğrencinin barınma sorununu gündeme getirmektedir. Gerek okulla olan sorunların gerekse yukarıda sıralanan diğer sorunların ayrıntılı olarak incelenmesi ve üst yönetimle ortaklaşa kalıcı çözümler üretilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, benlik saygısı, okula ve okudukları programa yönelik düşünceleri ve sorunları, çevreden olumsuz etkilenmeleri ve mesleğe yönelik kaygılarının olması geleceğe yönelik olumsuz beklentilere neden olmaktadır. Umutsuzluk yaratan eğitsel ve sosyal sorunların çözülmesi için daha fazla çaba harcanması ve gençler için ruh sağlığını koruyucu bir eğitim ortamı oluşturulması gerekmektedir. Öğrencilerin umutsuzluğunun azaltılması için fiziksel ve ruhsal sağlığını etkileyen faktörlerin belirlenerek koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin bütüncül olarak sunulmasında yarar vardır. Öğrencilerin temel olarak beslenme ve barınma sorunlarının çözülmesi, okulun sosyal olanaklarının öğrencilerin beklentileri doğrultusunda düzenlenmesi önerilir. Bu bilgiler doğrultusunda üniversite öğrenimi sırasında sosyoekonomik ve sosyokültürel eşitsizlikler göz önüne alınarak burs olanaklarının artırılması öğrencilerin ruh sağlığının korunmasında etkili olabilir. Öğrencilerin genel olarak okulla ve okuduğu bölümle ilgili sorunların ayrıntılı olarak incelenmesi çözüme ulaşmada önemlidir.

Öğrencilerin benlik saygısını etkileyen etmenlerin saptanması için gözlemsel çalışmalar yapılmalıdır. Eğitim ve sosyal yaşantıda sorun yaşayan öğrencilere sorunlarla baş etme, pozitif düşünme ve benlik saygısını artırmaya yönelik eylem planları ve uygulamalar yapılabilir. Öğrencilerin umutsuzluğa kapılmamaları için onlara gerekli desteğin verilmesi, onların geleceğe güvenle bakmalarının sağlanması açısından önemlidir. Bunun için öğrencilere ve ailelere yönelik bilgilendirme toplantıları yapılabilir. Üniversiteye yerleşmeden önce gençlere mesleklerin özellikleri ve bu süreçte karşılaşılabileceği sorunlar, bireysel hedeflere uygun meslek seçimi hakkında gerekli bilgilerin verilmesine yönelik rehberlik hizmeti sunulabilir.

Bu çalışma 02-05 Mayıs 2018 tarihinde 1. Uluslararası Sağlık Bilimleri ve Yaşam Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

1. Chang EC. Hope and hopelessness as predictors of suicide ideation in Hungarian college students. *Death Stud* 2017; 41(7): 455-60.
2. Seber G, Dilbaz N, Kaptanoğlu C, Tekin D. Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirliği. *Kriz Dergisi* 1993; 1(3): 139-42.
3. Özmen D, Erbay Dünder P, Çetinkaya AÇ, Taşkın O, Özmen E. Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen Etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2008; 9: 8-15.
4. Zaroff CM, Wong HL, Ku L, Schalkwyk GV. Interpersonal stress, not depression or hopelessness, predicts suicidality in university students in Macao. *Australas Psychiatry* 2014; 22(2): 127-31.
5. Xiao J, Qiu Y, He Y, Cui L, Auerbach RP, McWhinnie CM et al. 'Weakest Link' as a Cognitive Vulnerability Within the Hopelessness Theory of Depression in Chinese University Students. *Stress Health* 2016; 32(1): 20-7.
6. Tin TS, Sidik SM, Rampal L, Ibrahim N. Prevalence and Predictors of Suicidality Among Medical Students in A Public University. *Med J Malaysia* 2015;70(1): 1-5.
7. Tarsafi M, Kalantarkousheh SM, Lester D. The defeat-entrapment theory versus Beck's hopelessness theory of depression and suicidality: A cross-national analysis in Iran and the United States. *Int J Soc Psychiatry* 2015; 61(8): 777-80.
8. Çam Çelikel F, Erkorkmaz Ü. Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi* 2008; 45: 122-9.
9. Yalçın S, Açıkgöz İ. Sağlık bilimleri fakültesi son sınıf öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2014; 11(26): 259-70.
10. Abdollahi A, Talib MA, Yaacob SN, Ismail Z. Problem-solving skills and suicidal ideation among Malaysian college students: the mediating role of hopelessness. *Acad Psychiatry* 2016; 40(2): 261-7.
11. Nie J, Zhang W, Liu Y. Exploring depression, self-esteem and verbal fluency with different degrees of internet addiction among Chinese college students. *Compr Psychiatry* 2017; 1(72): 114-20.
12. Lamis DA, Ballard ED, May AM, Dvorak RD. Depressive symptoms and suicidal ideation in college students: the mediating and moderating roles of hopelessness, alcohol problems, and social support. *J Clin Psychol* 2016; 72(9): 919-32.
13. Gür Ç, Koçak N, Alakoç Pirpir D. Meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin umutsuzluk davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 2014; 3(4): 10-23.

14. Öner Altıok H, Ek N, Koruklu N. Üniversite öğrencilerinin benlik saygı düzeyi ile ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2010; 1(1): 99-120.
15. Gray-Little B, Williams VSL, Hancock TD. An item response theory analysis of the Rosenberg Self-Esteem Scale. Pers Soc Psychol Bull 1997; 5(23): 443-51.
16. Yıldırım N, Karaca A, Cangur S, Acıkgöz F, Akkus D. The relationship between educational stress, stress coping, self-esteem, social support, and health status among nursing students in Turkey: A structural equation modeling approach. Nurse Educ Today 2017; 1(48): 33-9.
17. Çuhadaroğlu F. Adölesanlarda benlik saygısı. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1985; s.22-43.
18. Öztürk M, Yurdagül G, Tatlıbadem B. Yaşlı bakım teknikeri öğrencilerinin bölüme yönelik düşüncelerinin umutsuzluk düzeylerine etkisi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2016; 5(2): 1-9.
19. Dereli F, Kabataş S. Sağlık yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin iş bulma endişeleri ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi. Yeni Tıp Dergisi 2009; 26: 31-36.
20. Beck AT, Weissman A, Lester D, Trexler, L. The assessment of pessimism. The hopelessness scale. J Consult Clin Psychol 1974; 42(6): 861-5.
21. Gülec Öyekcin D, Sahin EM, Aldemir E. Mental health, suicidality and hopelessness among university students in Turkey. Asian J Psychiatr 2017; 27(29): 185-9.
22. Aydın M, Erdoğan S, Yurdakul M, Eker A. Sağlık yüksekokulu ve sağlık meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2013; 4(1): 1-6.
23. Kodan S. Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk ve akılcı olmayan inanışlar arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2013; 11(2): 175-90.
24. Satıcı SA, Uysal R. Psychological vulnerability and subjective happiness: the mediating role of hopelessness. Stress Health 2017; 33(2): 111-8.
25. Hiçdurmaz D, İnci F, Karahan S. Predictors of mental health symptoms, automatic thoughts, and self-esteem among university students. Psychol Rep 2017; 4: 650-69.